

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 100:9

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr K. Fernhout, Baarn; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36090.

Abonnement: f 250 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Het gebed van den jongen mensch. IV. — Uit de Schrift: De kraaiende haan, de orde van God. (Marc. 14: 68-72.) — Kerkelijk Leven: Pluriformiteit der kerk en epigonisme. VI. — Literatuur en Kunst: Een literaire schatkamer. — Vragen van geestelijk en zedelijk leven: De Heiligmaking. II. — Pop. Wetensch. Schetsen: De boodschap van G. B. Shaw. I. — Ziekte: Het „Ik“. I. — Opvoeding en Onderwijs: Eenige ongerustheid. — Zending en Evangelisatie: De taak der Zending in Engelsch-Indië. I. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Het gebed van den jongen mensch.

IV.

Ook het feit, dat wij in onze gebeden aan God nooit iets bekend kunnen maken, dat Hij nog niet weten zou, mag ons van het bidden niet afhouden.

Het is al aanstonds opmerkelijk, dat een dergelijk bezwaar voor den Heere Christus niet bestaat (heeft!). Want terwijl Hij uit de hemelen afkomstig en de eigen Zoon des Vaders was, trok Hij zich toch herhaaldelijk in de eenzaamheid terug om te bidden, en beval Hij bovendien Zijn discipelen, om ook hierin Zijn voorbeeld na te volgen. Het juist genoemde argument is daarom terug te leiden tot deze vraag, of wij al dan niet het gebod van Christus gehoorzaam zullen wezen; ja, of het bidden van onzen Heiland zelf hooge en heilige realiteit, dan wel schijnvertoning was. En als wij de kwestie zóó stellen, moeten wij, ook al zouden wij tot wegneming van het bezwaar niets kunnen bijdragen, toch onvoorwaardelijk voor het eerste en niet voor het laatste kiezen.

Maar ook het bezwaar zelf is zoo ernstig niet, als het lijkt. Men moet zich goed indenken, wat men daarin feitelijk uitspreekt. Indien het gebed dan alleen zin heeft, als het God nieuwe dingen kan vertellen, is de eenige oplossing die van de Pelagianen en Remonstranten, n.l. dat wij Gods voorkennis gaan beperken en aannemen, dat de toekomst ook Hem voor nieuwe gevallen stelt en ook Hem soms zelfs verrassingen brengt. Maar dit sluit dan tevens in, dat, wanneer God niet meer aangaande de toekomst alwetend is, Hij het ook niet aangaande het heden, en zelfs in 't geheel niet meer is. Zijn God-zijn ligt vernietigd. Hij heeft opgehouden, de Heere te wezen. En op Zijn plaats is als god gekomen de dwaze mensch, die deze meerderheid boven God hebben en Hem in deze afhankelijkheid van zichzelf plaatsen wilde, dat hij af en toe iets tot vermeerdering van Gods kennis bijdragen kan. Een ruil, die in ieder opzicht een slechte moet worden genoemd.

En dit verlies van God sluit noodwendig ook het verlies van allen godsdienst in. Want religie, dezen naam waardig, gaat er altijd van uit, dat er twee zijn; dat God er is, en dat ik er ben; en dat deze twee met elkaar in gemeenschap en verkeer kunnen treden. En naar mate onze religie meer is wat zij wezen moet, zal dit ook verwezenlijkt worden. Dan is er zeker eerst een God, die tot den mensch komt; maar dan is er ook een mensch, die tot God gaat. Dan spreekt Hij ongetwijfeld tot ons; maar dan spreken wij niet minder tot Hem.

Het is in deze hoogste levensrelatie niet anders dan in onze menselijke verhoudingen. Elke liefde van mensch tot mensch vraagt om verkeer en gemeenschap. Zij vraagt om onderlinge uitwisseling van gedachten, van woorden, van brieven, van leven. Lang niet altijd, omdat wij elkander iets nieuws te zeggen hebben. Naarmate de verhouding intiemer is en in den loop der jaren aan vertrouwelijkheid heeft gewonnen, weten wij van te voren reeds, wat de ander zal zeggen, en zijn wij het daarmee ook hartelijk eens. En toch is die onderlinge uitwisseling van elkanders leven voor menschen, die elkander liefhebben, levensbehoefte. Zij kunnen en zij willen het niet laten, omdat juist

in dit onderlinge verkeer hun eenheid bloeit en van hun gemeenschap genoten wordt.

En dit gaat nu in veel hooger zin door van de religie. De Heere heeft bevolen, dat wij gedurig tot Hem bidden zullen. En het hart van het kind Gods wil het niet nalaten: tot U, o Heere, hef ik mijn ziel op. Trouwens, zou God zich om Jezus' wil tot onzen Vader gemaakt hebben, en intusschen willen, dat wij altoos maar zwijgend naast Hem voortloopen op de wegen des levens? Zou Christus de kerk zich tot Zijn bruid hebben uitverkoren, en intusschen haar zoo laag neerzetten, dat Hij nooit de bewuste uiting van haar leven begeert te hooren?

Het tegendeel is het geval. Wij moeten en mogen bidden, en daarmee met God in verkeer treden. De vraag naar het gebed is ten diepste een verbondskwestie. Wie het verbond Gods in zijn diepe, schriftuurlijke beteekenis niet staan laat, ondergraft niet alleen de gebedspraktijk, maar ook het bestaansrecht en den zin van het gebed zelf. Terwijl omgekeerd ieder, die met het verbond in zijn hooge geestelijke realiteit ernst maakt, pas recht in staat is, zoowel om de redelijkheid van het gebed te handhaven, alsook om de gebedspraktijk te bevorderen.

Want het verbond is van Gods kant onder meer ook dit, dat Hij om Christus' wil met een hart vol genade en liefde met ons meegaat in ons gansche leven, meeleft in al onze omstandigheden, deelneemt in al onze wisselingen en wederwaardigheden; en dat wij, van onze zijde, Hem deelgenoot mogen maken van ons gansche leven, ja met Hem mogen meeleven in Zijn doen met de wereld en de ontwikkeling van Zijn koninkrijk, en daarover met Hem spreken en onderhandelen mogen. En juist dit spreken en onderhandelen van onzen kant is het gebed.

Zelfs al zou het gebed geen enkel effect naar buiten hebben, dan heeft het nog altoos deze waarde en kracht, dat daarin pas recht het verbond tusschen God en ons wordt gevierd.

Maar het gebed doet meer.

Het brengt ook veranderingen tot stand, zoowel in ons eigen leven als ver daarbuiten.

Niet in kantiaanschen zin, alsof wij zelf door het gebed tot kalmer gemoedsgesteldheid komen, en door deze rustiger gemoedsgesteldheid de dingen buiten ons in andere verschijningsvormen indrukken, en aldus de gedaante der wereld veranderd wordt²⁾. Maar objectief, reëel, ook onafhankelijk van onszelf.

En dit wordt ook door de onveranderlijkheid van God en van Gods raad niet weersproken. Nu wil ik graag toegeven, dat wij hier aan een der diepste vraagstukken van onze religie raken, dat wij nooit geheel zullen kunnen oplossen. Maar terwijl dit toegegeven wordt, is hiermee nog niet uitgesproken, dat de zaken nu ook liggen, zooals het vaak is voorgesteld.

Ten eerste zij opgemerkt, dat, al zouden wij niets kunnen zeggen tot oplossing van de schijnbare tegenstrijdigheid tusschen de onveranderlijkheid van Gods raad en een zekere macht en invloed, die ons gebed zou hebben, de zaken dan nochtans zóó staan, dat die God, die zichzelf als den Onveranderlijke geopenbaard heeft, dezelfde is, die ons bevolen heeft, veel en gedurig te bidden. De God van den eeuwigen, onveranderlijken raad wordt ook de Hoorder der gebeden genaamd. En ook al zouden wij deze twee voor ons denken niets dichter bij elkander kunnen brengen, dan mogen wij niet één ervan schrappen, maar dan moeten wij ze beide laten staan, en dan hebben wij te belijden: onze God is én de Onveranderlijke én de Heere, die de gebeden bevolen heeft en verhooren wil. Hij is zoowel het eene als het andere. Hij is het beide tegelijk en evenzeer.

Maar deze twee liggen niet zoo ver uit elkander.

²⁾ Zoo b.v. Hans Wirz, Die Psychologie der Gebets unter der Lebensgestaltung der Gegenwart; bekroonde verhandeling, uitgegeven door Teyler's Godgeleerd Genootschap, 1914, 131 v.v.

Het is hier een soortgelijke kwestie als bij de alwetendheid Gods. Heel de redeneering, dat onze gebeden in Gods raad verandering moeten kunnen brengen en anders zinloos zijn, gaat uit van een verkeerd beginsel. Want hierin ligt feitelijk opgesloten, dat men aan zichzelf en aan zijn gebeden zulk een gewicht toegekend wil zien, dat men, — zoo niet altijd, dan toch soms — boven God staat en Hem dwingen kan, de dingen anders te doen, dan Hij eerst bij Zichzelf voorgenomen had. Men eischt dus voor zijn gebeden zulk een hooge waarde op, dat ze een mee-beslissende factor in Gods raad vormen; ja, men wil zelf met zijn gebed een soort God zijn die mede bepaalt, hoe de geschiedenis, 't zij in 't groot, 't zij in 't klein, zich afwillen zal.

En natuurlijk zendt ons de bijbel ledig heen, wanneer wij zulke hooge pretenties voeren. Aan zulk een hoogmoed en menschvergoding geeft hij niet één duimbreed voet. Maar als wij dezen trots varen laten en niet meer naast God willen zitten, om ook een stem in het hemelsche kapittel te hebben, doch als wij ootmoediger zijn kunnen en het een bijzondere gunst achten, dat wij tot God, en zelfs in verband met Zijn raad bidden mogen, dan kroont onze God zulke nederigen met hooge eer. Want dan heeft ons gebed deze ontzaglijke beteekenis, dat het wel niets ultricht in de vaststelling van Gods raad, maar dat het toch de van God gewilde tusschenschakel vormt tusschen den raad Gods en de uitvoering en verwezenlijking daarvan.³⁾ Dan beteekent het gebed ook in ons meer persoonlijke leven, dat het de verbinding vormt tusschen de belofte Gods en de vervulling, van wat Hij in de belofte heeft toegezegd. „Want het gebed is een zekere samenspreking der menschen met God, waardoor zij, het heilgdom des hemels binnengegaan zijnde, Hem over zijn beloften in eigen persoon aanspreken, opdat zij, wanneer de noodzakelijkheid het zoo eischt, ervaren, dat niet ijdel geweest is wat zij geloofd hebben, toen Hij het hun slechts met woorden toezegde“. Door het gebed graven wij de schatten uit, „die door het evangelie des Heeren aangewezen zijn en die ons geloof aanschouwd heeft.“⁴⁾

Bidden is niet zoozeer aan God gaan vragen, wat ik wil; maar zoeken, wat Hij het beste oordeelt, dat geschieden zal. „Het gebed dient niet om aan God te vragen, wat wij van Hem verlangen, maar wat God van ons verlangt.“⁵⁾ B.v. als ik vandaag ziek ben, behoort mijn gebed dit te wezen, dat ik bij den Heere er onderzoek naar doe, of het Zijn wil is, mij te herstellen; en om te vragen, dat, indien Zijn wil aldus niet is, het verbond tusschen Hem en mij hierdoor niet gestoord worde, maar ook dan mijn hart bij Hem blijve.

Bidden is dus altijd: achter den wil Gods trachten te komen en te vragen, dat die wil geschiede. Of nog juister: dat die wil volbracht worde verbondmatig, dus in de heiligste samenstemming en samenwerking tusschen Hem en mij; waarbij het uitteraard mij als den mindere voegt, dat ik mij schik naar Hem, en niet omgekeerd.

En als het bidden zoo verstaan wordt, vervalt ook het bezwaar van de onverhoorde gebeden.

Het moet ieder opvallen, dat dit bezwaar schuldig overdrijft. Het leven is vol van gevallen, waarin God, als antwoord op het gebed, uitkomst in armoede, genezing in ziekte, versterking van het geloof, en veel meer, gegeven heeft en nog geeft.⁶⁾

Daarbij — als onze gebeden geen particuliere wenschen, maar echte gebeden zijn, die voldoen aan de eischen, die God daarvoor gesteld heeft, blijft er niet één onverhoord achter. Het is altoos

²⁾ Dr H. Bavinck, Geref. Dogmatiek IIe 418.

³⁾ Calvijn, Institutie (ed. Sizoo) III, XX, 2.

⁴⁾ Aangehaald bij Dr H. E. Fosdick, t.a.p. 114.

⁵⁾ Een van de lezers had de vriendelijkheid mij een nummer toe te zenden van het christelijke weekblad „Heilig den Herrn“, waarin een aparte rubriek: „Gott hört Gebet“, allerlei mededeelingen van treffende gebedsverhooren schijnt te willen verzamelen.

⁶⁾ Zie hierover o.a. Dr D. J. Keet, t.a.p. 179 v.v.

de kwestie van den verloren zoon uit de gelijk-nis. Toen hij bastaardzoon was, voerde hij preten-ties: Vader, geef mij! Maar toen hij weer kind begon te worden, vroeg hij ootmoedig: Vader, maak mij! En toen niet meer de vader zich naar hem moest schikken, maar hij zich tot beschik-king van den vader stelde, werd hij aangenomen en verhoord.

Laten wij eindelijk niet vergeten, dat God toch niet verplicht is, ons gebed te verhooren op de wijze, die wij gedacht hadden. Hij kan het toch ook op een andere manier doen. En zou Zijn manier niet beter dan de onze wezen? Mozes b.v. verkreeg zijn wensch niet, om het aardse Kanaän te betreden; maar God nam hem wel tot zich in het hemelsche. Was dit verhooring of niet? En zoo neemt de Heere van u uw ziekte of uw levenskruis heden niet weg; maar Hij maakt het wel zóó, dat gij het blijmoedig dragen kunt en er door rijp wordt gemaakt voor den hemel. Is dit verhooring of niet? Luther heeft in zijn para-doctische taal het niet geheel onjuist uitgedrukt: als God het gebed niet verhoort, verhoort Hij toch den bidder.

Laten wij dan God de wijze der gebedsverhoo-ring niet voorschrijven. Hij is herhaaldelijk de God gebleken, die stuivers weigert om duizenden te schenken.

Zoo heeft Augustinus gebeden: „Schenk mij U zelf, want zonder U zou mijn verlangen niet vervuld zijn, ook al ontving ik alles wat Gij gemaakt hebt.”

En zoo bad na hem ook Thomas à Kempis: „Wat Gij mij ook schenkt, 'tis alles nietig en on-voldoende, als 'niet Uzelf is.”

E. D. KRAAN.

*) Aangehaald bij Fosdick t.a.p. 62.

UIT DE SCHRIFT

De kraalende haan, de orde van God.

En de haan kraaide.
Marcus 14: 68-72.

Ja, het is alles van den kant der menschen wanorde in den lijdensnacht van Christus Jezus.

En Hij moet die wanorde ook als zoodanig ge-voelen; want alleen zóó kan Hij lijden onder de chaotische verwarring, die Hem, als den eenige, die recht staat in den kosmos, en die er kos-misch in den volsten zin des woords, verkeert, naar het leven staat.

Ja, alles is verwarring.

En lijden ook.

Een lijden, dat reeds in de termen, die wij hier-boven stelden, den Christus brengt in de volstrekte eenzaamheid.

En dat Hem oplegt de verplichting, deze een-zaamheid en die verlatenheid te zien.

Nu dan. Hij ziet ze ook.

Maar Hij ziet ook, dat het geloof zich niet mag laten „deprimeeren”. Depressie-stemmingen, o neen — die heeft Hij niet met zachte valsche-herders-woorden goedgepraat. Hij haatte die, wanneer ze zonde zijn, zoover ze zonde zijn: gevolg van niet-gelooven; gevolg van menschen-chaos meer dan Gods kosmos en zijn orde gelden laten.

Dus heeft Hij, al werd Hij bij het uur meer eenzaam, zich niet laten deprimeeren.

En daarom greep Hij in geloofsmoed, als profeet naar Gods hand, zeggende: Vader! ik heb een wonder nodig; een mirakel heb ik nodig. Vader, om Simon Petrus weer te winnen voor den kerkopbouw van straks. Vader, ik wil hem een teeken geven, ik wil het van te voren aan hem geven, een teeken, dat hij nooit vergeten zal. Ik wil, dat op een bepaald oogenblik de haan kraait. En dan op een tweede oogenblik nog eens. En dat dat kraaien van dien haan precies zal samentreffen met Simon Petrus' van te voren punctueel geprofeteerde daden. Vader, die coin-cidentie heb ik nodig. Voor Simon. Voor zijn ambl. Voor de kerk, die hij moet bouwen. Dus, Vader, ik wáág het, ik ben volstrekt verzekerd, gansch inwendig. Gij zult dat teeken aan mij geven; Gij zult over een paar uur die coincidentie geven van dien hanebek en van Petrus' mond, die beide opgaan, open en dicht, precies zóó, als ik het aanstonds zeggen zal. Vader, ik ga het nu aan dezen Simon zeggen: heel secuur. Zou Elia mogen grijpen naar een wonder, als zij dat nodig hebben voor hun openbaringswerk, en ik niet? Vader, de eene profeet beschikt over den bliksem bij voorbaat; ik beschik over een hane-bek bij voorbaat. De profeten hebben altijd het wonder durven aankondigen, bij voorbaat, door hun sterk geloof. Vader, ik ben de meeste van die alle. En de minste. Ik vraag geen manifestatie, die de menschen sidderen laat, gelijk op Karmel; ik vraag alleen maar een hanekraai, die hij en ik alleen maar weten. Maar de kracht, waarmee ik vraag, en beschikking doe, die is geweldiger dan van de profeten alle bij elkaar.

Zoo sprak de Christus tot zijn Vader, heel in stilte.

En daarna sprak Hij Simon aan, en zei: zóó gaat het, straks, een paar uur later. Die mond en die bek.

Zóó.

Straks is het een paar uur later.

De verwarring groeit.

De eenzaamheid wordt pijnlijker, Simon, Simon, hoe is 't mogelijk... die mond van u...

Opeens: de haan. Die bek van hem.

Ik dank U, Vader, Heere des hemels en der aarde, ik dank U.

De menschen brengen alle klokken van de wijs. Uw klok gaat nog op tijd. Precies op tijd, die haan van U en mij, mijn Vader.

De wanorde groeit; de orde blijft. UW orde, Vader! Uw haan.

De eenzaamheid drukt. Ze verlaten mij allen, Vader. Gij echter hebt mijn ambts-geloof erkend, gekroond. Ge zijt er nog, Vader! Ik kan weer verder, Vader, den ambtsweg. Vader, ik ben nog niet geheel alleen; kom mijn eenzaamheid te hulp.

De rechter daar, de menschen daar. Het is al zóó laat.

K. S.

KERKELIJK LEVEN

Pluriformiteit der kerk en epigonisme. (VL)

Opmerking vooraf: (Verleden week werd het artikel wegens plaatsgebrek afgebroken. Om in het zetsel zoo weinig mogelijk nu te veranderen, geef ik, al is de bouw van het artikel nu iets anders moeten worden, toch eerst afzonderlijk wat verleden week bleef staan. Men denke dus de indeeling van het voorgaande artikel erbij.)

(Slotzin was, verleden week, dat Calvijn den weg, de methode aangaf, waarlangs en waardoor de enkele, plaatselijke kerken gerekend moeten en kunnen worden tot de algemeene.)

D) Dat is bij Calvijn ook zeer wel te verstaan. Want Calvijn, die nog voor een veelszins onge-ordeenden toestand stond, die geen ijzer met handen breken kon, die niet over de communicatiemid-delen beschikte, die ons thans ten dienste staan, Calvijn moest wel rekenen met het feit, dat een groot-algemeen-instituut niet zoo maar ineens te bereiken viel (afstanden, nog-niet-doorwerkende of doorgewerkt hebbende reformatie, en dwang van de overheid). Hij kon dus nog niet overal een groot-instituut zich zien verwerkelijken. Maar hij geeft hier de manier aan, en óók het ken-merk (!), waarop men het principe handhaven kon, het principe, dat de enkele, Gods Woord zuiver-sprekende (EN HOORENDE!!!) plaatselijke kerken tot zoo'n universeel instituut behooren. Maar hij heeft daarbij niet gerekend op de in dit punt nu eens heusch epigonistische tegenwerking van theorieën als van Prof. Hepp, die zou zeggen: plaatselijk, in één woonplaats, b.v. Amstel-veen, loopen de instituten uit elkaar, gaan tegen elkaar in, en toch moet u maar zeggen: ze hooren (een toovenaar moet maar zeggen: hoe) toch onder de algemeene kerk. Tegen dergelijke, ik zeg niet oplossingen, maar verwringingen van het kerkpro-bleem, tegen dergelijke „oplossingen”, die (ik ci-teer): „simple comme bonjour” zijn, en die een wanhoopsuizing zijn, teekende de krachtige geest van Calvijn hier juist verzet aan, door de methode aan te geven, waarlangs men de plaatselijke kerken onder algemeen verband brengen, of althans „zien” kon.

E. En daarbij houdt dus Calvijn in dit citaat vast aan de ENKELvoudigheid van een den naam en de autoriteit der kerk verdienende kerkelijke gemeenschap in één en dezelfde woonplaats. Prof. Hepp fantaseert, ik zei het al, de MEER-voudigheid van zulke gemeenschappen in EEN EN HEIZELFDE dorp (of stad). Maar hij zou daar-tegen gewaakt hebben, en zijn studenten ertegen hebben léeren waken in dit almanakartikel, als hij de schaar niet zoo willekeurig (door over-haasting) gezet had in de door hem uit Calvijn gememoreerde paragraaf. Ik zei reeds, dat ik even ophield met citeeren, zooveen, hebbende gewichtige oorzaken van nadenken. Maar ik moet den lezers de volle maat geven. Daarom vertel ik er nog bij, dat Prof. Hepp uit de geciteerde paragraaf, IV, 1, 9 een passage weglaat, die juist met zijn opvatting onverenigbaar is, maar de mijne beves-tigt. Ik zal, weer naar Prof. Sizoo, citeeren, wat Prof. Hepp weglagt:

„(We moeten langs deze trappen voortgaan)... dat de menschen afzonderlijk (singulos homines, de af-zonderlijke individuen), die door de belijdenis der vroomheid tot zulke kerken gerekend worden, ook al zijn ze inderdaad vreemd aan de kerk, toch in zekeren zin tot haar behooren, totdat ze door een openbaar oordeel er uitgeworpen worden.”

We komen hier nog op terug. Maar we vragen nu reeds: kan men, dit lezende, zeggen: het ligt voor de hand, dat er op één plaats een MEER-

VOUD van ware, tot tucht bevoegde, kerken moet of mag zijn?

Maar Calvijn denkt er toch anders over.

Hij zegt: velen laten we hun plaats in een plaat-selijke kerk, zoolang ze niet door haar eruit ge-worpen zijn.

Hij houdt dus vast aan de eenheid der kerk in die bepaalde plaats, en moet van de pluraliteit der ware kerken niets hebben in Amstelveen, of Mastenbroek, omdat, als deze eenmaal er is, ik niet meer weten zou, hoe ik door een publiek oordeel een lid van een andere „ware-kerk-num-mer-zooveel” moest uitsluiten, extermineren, re-jetteren, zegt Calvijn.

Prof. Hepp eindigt met een opwekking aan zijn studenten, dat ze God bidden moeten, meer dan epigonen te worden. Ik kan deze tot Prof. Hepps studenten gerichte opwekking tot gebed waardeeren; maar ik zou eraan willen herinneren, dat wie tot bidden opwekt, den nood en de ellendigheid de bidders eerst grondig moet leeren kennen, volgens den Catechismus. Tot nu toe zie ik dit ontbreken, tot mijn spijt.

Tot zoover de copie, die bleef overstaan.

Nadat nu Prof. Hepp op de door ons besproken foutieve wijze Calvijns gevoelens heeft trachten weer te geven, gaat hij, blijkbaar nog steeds met de bedoeling, Calvijn aan het woord te laten komen, als volgt verder:

Alzoo bewaren wij, houden wij de eenheid van de ecclesia universalis vast¹⁾. Wel moet men hier op zijn hoede zijn tegen bedrog, zoo dikwijls een vergadering zich onder den titel van kerk aandient. Houdt ze de ordeningen Gods in Woord en Sacrament, dan kan men gerust zijn en haar de verschuldigde eer van kerk geven. Biedt ze zich echter aan zonder Woord en Sacrament (absque verbo et sacramentis), dan heeft men met een begoocheling te doen. (Inst. IV, 1, 11.)

Tot zoover voorloopig het citaat van Prof. Hepp. We wachten hier even, omdat in die zinneljes Prof. Hepp zijn „overzicht”, zijn „weergave” van Institutie IV, 1, 9 blijkt te hebben besloten. Im-mers, dit laatste zinnetje houdt zich al bezig met § 11.

Het wordt nu weer de vraag: doet Prof. Hepp er goed aan, hiermee van deze § 9 af te stappen? Nu reeds daarmee af te rekenen?

Wij moeten weer antwoorden: neen. De fouten, die we verleden week aanwezen, werken verder, en brengen Prof. Hepp tot nieuwe onjuistheden.

A) Men lette maar eens op den aanhef: „alzoo bewaren wij, houden wij de eenheid van de eccle-sia universalis (de algemeene kerk) vast”. Aldus geeft Prof. Hepp Calvijns meening weer. We zul-len er maar niet al te veel van zeggen, dat Prof. Hepp in dit merkwuurige zinnetje van Calvijn, juist dat mooie slot weg-geknipt heeft, dat mij zoo toespreekt; Calvijn zelf schreef den zin n.l. aldus (vert. Prof. Sizoo):

Zoo houden wij vast aan de eenheid van de alge-meene kerk, WELKE DUIVELSCHE GEESTEN AL TIJD GEPOOGD HEBBEN TE VERSCHEUREN....

Het spijt me, dat Prof. Hepp dit weggelaten heeft, omdat ook hier weer wordt volgehouden, door Calvijn wel te verstaan, dat de eenheid der geloovigen behoort uit te komen in één, hen allen vergaderend, instituut, en dat het lang niet in orde is, als men, hetzij op de wijze van Calvijns tijdgenooten, hetzij op de manier van Prof. Hepp, dit ideaal loslaat. Zoo'n enkel uitspraakje weglaten is niet goed overigens, maar we zullen toch niet op dit ééne slakje zout leggen, tenzij...

B) Tenzij er meer van die slakjes voor den dag komen. En, helaas, dat is het geval. Prof. Hepp laat eigenlijk in zijn „résumé” van § 9 en in zijn daarna overspringen (over § 10 heen-springen) naar § 11 toch wel een beetje al te veel weg. En dan juist datgene, wat mij zoo interesseert, en dwingt, Calvijn nog eens aan 'thart te drukken. We zullen nagaan

1. De zooveen van Calvijn aangehaalde zin was eigenlijk nog niet af. Er was nog een tweede helft bij, die voor mijn beloop, en natuurlijk allereerst voor dat van Prof. Hepp, belang heeft. Calvijn zegt eigenlijk:

Zoo houden wij vast aan de eenheid van de alge-meene kerk, welke duivelsche geesten altijd gepoogd hebben te verscheuren, EN WIJ BEROOVEN AAN DEN ANDEREN KANT DE WETTIGE VERGADE-RINGEN, DIE VERSPREID ZIJN NAAR GELEGEN-HEID DER PLAATSEN, NIET VAN HUN GEZAG.

Dat Prof. Hepp dezen laatsten bijzin weglaat, is uit wetenschappelijk oogpunt jammer. Want als hij hem met aandacht had gelezen, en in zijn „résumé” verwerkt, zou hij reeds door dezen bij-zin bewaard zijn voor de fout, waarover ik ver-leden week wel spreken moest. Immers, verleden week bleek, dat Prof. Hepp van „(over verschil-lende plaatsen) GEDISTRIBUEERDE kerken” gemaakt had: „OPGERICHTE kerken”, en dat hij had beweerd, dat die oprichting onvermijdelijk was, vanwege de menschenlijke NOODZAAK. Ik

¹⁾ Eigenlijk: wij (be)houden voor (aan) de algemeene kerk haar eenheid. Van beteekenis, zie onder.

wees beide zelf ook k
BIJZINNE
bevestigt
leden wee
wettige ve
die dat zij
(geografisc
onder de a
spreid”: g
week uit h
Hepp part
betreft, ve
heidje van
door Prof.
de fransche
inzag) de
assemblee
eun lieu
dat inplaat
als met C
kend worc
wettige(!)
kerken du
plaatsen z
komt niet
als men v
de oppor
selijke ker
te maken
plaats v
Neen, geer
spreekt Ca
weggelaten
zoo maar
die dan (na
heeten mo
uitwijzende
dat hij een
tieme) ver
plaatsen g
behouden.
gedachteng
a) dat d
een hoore
b) dat m
één en dez
om te ontl
met gewel
met name
paalde pli
onderschei
een bepaal
c) dat
hij, met ee
verantwoor
ter wereld
Natuurli
plaats so
presentee
behoud.
Geen vo
vijn dan
venten? E
ming en
onkerke
sche verta
door „ke
ques)? O
kens in d
heelen kan
zeggen we
hier een
Prof. Hepp
Hij heeft
„particulie
ciaal”. He
telwoord:
Had Prof
zinnetje, n
zou begre
EERDE k
hoort, zoo
die „sing
gen: plaal
alle (nu
buitenti
ze nota b
preken, H
Hoogsten
Men kan
aan te d
2. Nog
treuren. I
gave van
langrijke
enkele P
schappelij
lezer lette
redeneerin
den. Ze k
De alge
uit alle
De „enke
een keer
dorpen
dorpen, l
dan één
maken r
riteit van